

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2025. № 12.

DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2025.12.132>

УДК 336.1

А. А. Лойшин,

доктор філософії, заступник начальника Військового інституту з навчальної роботи, Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2769-9336>

О. О. Артюшенко,

доктор філософії, доцент кафедри фінансового забезпечення військ, Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-3638-4961>

В. А. Бондаренко,

магістрант, Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0005-8842-5541>

С. Д. Степанченко,

магістрант, Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0006-0859-6779>

Л. Я. Король,

магістрант, Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0002-6123-4698>

**ОБОРОННІ ВИДАТКИ ЯК ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ
ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ВОЄННОГО
СТАНУ**

*A. Loishyn,
PhD, Deputy Head of the Institute for Academic Work, Military Institute of Taras
Shevchenko National University of Kyiv*

*O. Artiushenko,
PhD, Associate Professor Department of Financial Support of the Armed Forces,
Military Institute of Taras Shevchenko National University of Kyiv*

*V. Bondrenko,
Master's student,
Military Institute of Taras Shevchenko National University of Kyiv*

*S. Stepanchenko,
Master's student,
Military Institute of Taras Shevchenko National University of Kyiv*

*L. Korol,
Master's student,
Military Institute of Taras Shevchenko National University of Kyiv*

DEFENSE EXPENDITURES AS A FACTOR IN THE TRANSFORMATION OF THE ECONOMIC DEVELOPMENT OF THE STATE UNDER MARTIAL LAW

З початком повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну у 2022 році національна економіка зазнала докорінних змін. Одним із найсуттєвіших чинників трансформації стала концентрація державних фінансів на потребах оборони. У період воєнних дій зростання оборонних видатків виступає не лише імперативом національної безпеки, а й визначальним фактором формування макроекономічної динаміки.

Масштабне фінансування армії, модернізація озброєння, соціальне забезпечення військовослужбовців і підтримка оборонно-промислового комплексу спричиняють істотні структурні зрушення у державних витратах, відчутно впливаючи як на короткострокові, так і на довгострокові економічні показники. З одного боку, збільшення військового бюджету стимулює розвиток окремих галузей, сприяє створенню нових

робочих місць і прискорює технологічні інновації. З іншого, надмірне навантаження на державні фінанси обмежує інвестиції у соціальну сферу, інфраструктуру та людський капітал, які є критично важливими для забезпечення сталого економічного зростання. Пошук балансу між безпековими потребами та економічною стабільністю перетворюється на складне завдання для держав, які перебувають у стані війни. У цьому контексті дослідження взаємозв'язку між оборонними видатками та економічним розвитком має не лише теоретичне, а й практичне значення. Воно дозволяє оцінити трансформаційний потенціал воєнної економіки, виявити ризики для макрофінансової стійкості та окреслити напрями формування ефективної стратегії післявоєнного відновлення.

Уряд змушений спрямовувати основну частину податків і запозичень на фінансування армії, озброєння, військової техніки та підтримку сил безпеки. В умовах війни оборонні видатки виконують першочергову функцію – забезпечення виживання держави та її військової перемоги. Одночасно вони стають ключовим інструментом державної політики, впливаючи на економічну динаміку. Оборонні витрати у воєнний час виконують життєво важливу функцію захисту державності і можуть трансформувати економічну структуру, але водночас несуть ризик розбалансування економіки та потребують обережного управління.

With the beginning of the full-scale invasion of Ukraine by the Russian Federation in 2022, the national economy underwent fundamental changes. One of the most significant factors of this transformation was the concentration of public finances on defense needs. During wartime, the increase in defense expenditures becomes not only an imperative of national security but also a key factor shaping macroeconomic dynamics.

Large-scale funding of the army, modernization of armaments, social support for military personnel, and the strengthening of the defense-industrial complex cause substantial structural shifts in public spending, significantly

affecting both short-term and long-term economic indicators. On the one hand, the increase in the military budget stimulates the development of certain sectors, contributes to the creation of new jobs, and accelerates technological innovation. On the other hand, the excessive burden on public finances limits investment in the social sphere, infrastructure, and human capital, which are critically important for ensuring sustainable economic growth. The search for a balance between security needs and economic stability becomes a complex task for states that are in a state of war. In this context, studying the relationship between defense expenditures and economic development has not only theoretical but also practical significance. It allows assessing the transformational potential of a wartime economy, identifying risks to macro-financial stability, and outlining the directions for shaping an effective post-war recovery strategy.

The government is compelled to direct the majority of taxes and borrowed funds toward financing the army, weapons, military equipment, and supporting security forces. In wartime conditions, defense expenditures serve a primary function — ensuring the survival of the state and its military victory. At the same time, they become a key instrument of public policy, influencing economic dynamics. Defense expenditures in wartime perform the vital function of safeguarding statehood and can transform the economic structure, but at the same time they carry the risk of destabilizing the economy and therefore require careful management.

Ключові слова: оборонні видатки, воєнна економіка, державний бюджет, макроекономічна динаміка, економічний розвиток, інвестиції, інновації, соціальна сфера, післявоєнна відбудова.

Keywords: defense expenditures, wartime economy, state budget, macroeconomic dynamics, economic development, investments, innovations, social sector, post-war reconstruction.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями. Повномасштабна війна, що триває в Україні з 2022 року, кардинально змінила фінансові пріоритети держави. У структурі бюджету різко зросла частка оборонних видатків, що забезпечує необхідний рівень безпеки та збереження державності, але водночас формує значні виклики для макроекономічної стабільності, соціальної політики та довгострокового розвитку. У загальному вигляді проблема полягає в пошуку балансу між безпековими потребами та фінансуванням цивільних секторів економіки. В умовах обмеженості ресурсів та високої залежності від зовнішньої допомоги таке завдання стає особливо складним. Його наукове значення полягає у виявленні закономірностей взаємозв'язку між оборонними витратами та економічною динамікою у країні, яка перебуває у стані війни. Практична ж цінність полягає у виробленні рекомендацій для органів державної влади щодо оптимізації бюджетної політики, розробки механізмів залучення ресурсів і підвищення ефективності їх використання. Розв'язання цієї проблеми має ключове значення для виконання стратегічних завдань України: збереження обороноздатності, стабілізації фінансової системи, створення передумов для відновлення економіки та інтеграції до європейського економічного простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика впливу оборонних видатків на економічний розвиток держави знаходить відображення у наукових працях як вітчизняних, так і зарубіжних авторів. Українські дослідники звертають увагу на специфіку формування оборонних бюджетів у період воєнного стану, наголошуючи на ролі міжнародної допомоги та внутрішніх фінансових механізмів у підтриманні стійкості державних фінансів. Окремо варто виділити наукову працю Л.Б. Колінця та С.В. Радинського, в якій вони з'ясували, що військові витрати можуть забезпечувати стабільне інвестиційне середовище, але водночас створювати ефект витіснення приватних інвестицій та скорочувати соціальні видатки і

темپ зростання ВВП на душу населення.[17] А. Ставицький, Г. Харламова та В. Шпирко у своєму дослідженні "Фінансування оборонних витрат України: нова геополітична парадигма чи збереження сталих тенденцій?" застосували методи часових рядів, структурно-динамічного та порівняльного аналізу для виявлення темпу зростання оборонних видатків після 2014 року, які перевищили довоєнні тренди. Одночасно з цим спостерігається зростання частки капітальних видатків та інвестицій у модернізацію озброєнь. У контексті нової геополітичної парадигми відбуваються зміни і в бюджетному механізмі, а саме: змінюється пріоритет поточних витрат на довгострокові інвестиційні проекти в оборонно-промисловому комплексі. [13]

У міжнародному контексті увага науковців зосереджена на дослідженні двоїстої природи оборонних витрат. Вони здатні стимулювати промисловість, інновації та технологічний розвиток, але водночас створюють ризики перерозподілу ресурсів на шкоду цивільним секторам економіки. У працях, присвячених досвіду країн ЄС та НАТО, відзначається важливість вироблення збалансованої моделі бюджетної політики, де інвестиції в безпеку поєднуються з підтримкою соціальної сфери та інфраструктури. Незважаючи на наявність ґрунтовних досліджень, питання трансформаційного впливу оборонних видатків на економіку України в умовах війни залишається недостатньо опрацьованим. Особливо відчувається брак комплексних аналітичних робіт, які б інтегрували оцінку бюджетних показників, міжнародний досвід та прогнозування довгострокових макроекономічних наслідків. Саме це визначає актуальність і наукову новизну даної статті.

Повномасштабна війна, що триває в Україні, радикально змінила пріоритети державної економічної політики, зумовивши безпрецедентне зростання оборонних видатків. У 2023 році фінансування сектору безпеки та оборони досягло 2,65 трлн грн, або 40,5 % видатків державного бюджету, що стало історичним максимумом. У 2024 році ця сума зросла до 2 305,2 млрд грн, а станом на серпень 2025 року на оборону вже спрямовується понад 50

% усіх видатків зведеного бюджету. Такі масштаби фінансування істотно впливають на макроекономічну стабільність, інвестиційний клімат та структуру національного виробництва. В умовах воєнного стану оборонні витрати перестають бути лише інструментом забезпечення безпеки, оскільки вони перетворюються на один із провідних чинників трансформації економічної системи. Для України, яка одночасно веде активні бойові дії та здійснює масштабну мобілізацію фінансових і матеріальних ресурсів, питання оптимізації оборонних видатків набуває подвійного значення. З одного боку, вони є критично необхідними для збереження державності та територіальної цілісності. З іншого, надмірне навантаження на бюджет і перерозподіл ресурсів від цивільних секторів створюють ризики уповільнення економічного зростання, посилення боргового тиску та розгортання інфляційних процесів у середньо- та довгостроковій перспективі. Окрім того, значні обсяги воєнних видатків потребують переосмислення їх ролі в структурі державних фінансів. Вони стають не лише фактором безпеки, а й визначальною складовою економічної стратегії, що формує умови для післявоєнного відновлення та майбутнього розвитку. Саме тому дослідження впливу оборонних витрат на економічні процеси має особливу актуальність як у теоретичному, так і в практичному вимірі, адже від правильності рішень у цій сфері залежить не лише ефективність воєнних зусиль, а й довгострокова макрофінансова стійкість держави.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз впливу оборонних видатків на економіку України в умовах воєнного стану для виокремлення пріоритетних напрямків економіки, які матимуть вагомий вплив на бюджетну політику післявоєнного періоду.

Завдання дослідження:

1. Аналіз динаміки оборонних видатків України у 2020–2025 роках та визначення основних тенденцій зміни показників.
2. Оцінка впливу оборонних видатків на валовий внутрішній продукт, інфляцію та державний дефіцит.
3. Дослідження взаємозв'язку між оборонними видатками та соціальним сектором економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Конституцією України, зокрема статтею 17, визначено, що оборона та безпека України є багатовимірними категоріями, що виходять за межі виключної компетенції Збройних Сил України. [1] Забезпечення державної безпеки і захист державного кордону покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи, організація і порядок діяльності яких визначаються законом [10]. Сектор безпеки і оборони становить цілісну систему, що включає органи державної влади, Збройні Сили України, інші утворені відповідно до законів військові формування, правоохоронні та розвідувальні органи, державні органи спеціального призначення з правоохоронними функціями, сили цивільного захисту, оборонно-промисловий комплекс України. Діяльність цього сектору перебуває під демократичним цивільним контролем та відповідно до Конституції і законів України спрямовується на захист національних інтересів держави від зовнішніх і внутрішніх загроз. До його складу також належать громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки.[10]

До складу сектору безпеки і оборони входить не тільки Міністерство оборони України та Збройні Сили України, а також Міністерство внутрішніх справ України, Служба безпеки України, Управління державної охорони України та Служба судової охорони. [10].

Масштабне зростання військових видатків суттєво впливає на макроекономічну ситуацію в країні. Державні витрати на оборону входять до складу валового внутрішнього продукту як державне споживання та

інвестиції. Тому їх різке збільшення може формально підвищувати рівень ВВП у короткостроковій перспективі, підтримуючи сукупний попит. Рисунок 1 відображає тенденцію зростання витрат з початком війни, а отже, і призводить до збільшення самого бюджету у більш ніж три рази. Різкий стрибок видатків відбувся через колосальне зростання фінансування сектору оборони та безпеки, а також соціальних програм для підтримки населення.

Зазначимо, що динаміка номінального ВВП мала значні коливання. У 2021 році (+30,2% до 2020 року) спостерігалось суттєве зростання, що свідчило про відновлення економіки. Проте через наслідки війни вже у 2022 році відбулося падіння номінального ВВП на 4,9% порівняно з 2021 роком. І вже з 2023 року спостерігається поступове відновлення економіки в умовах війни.

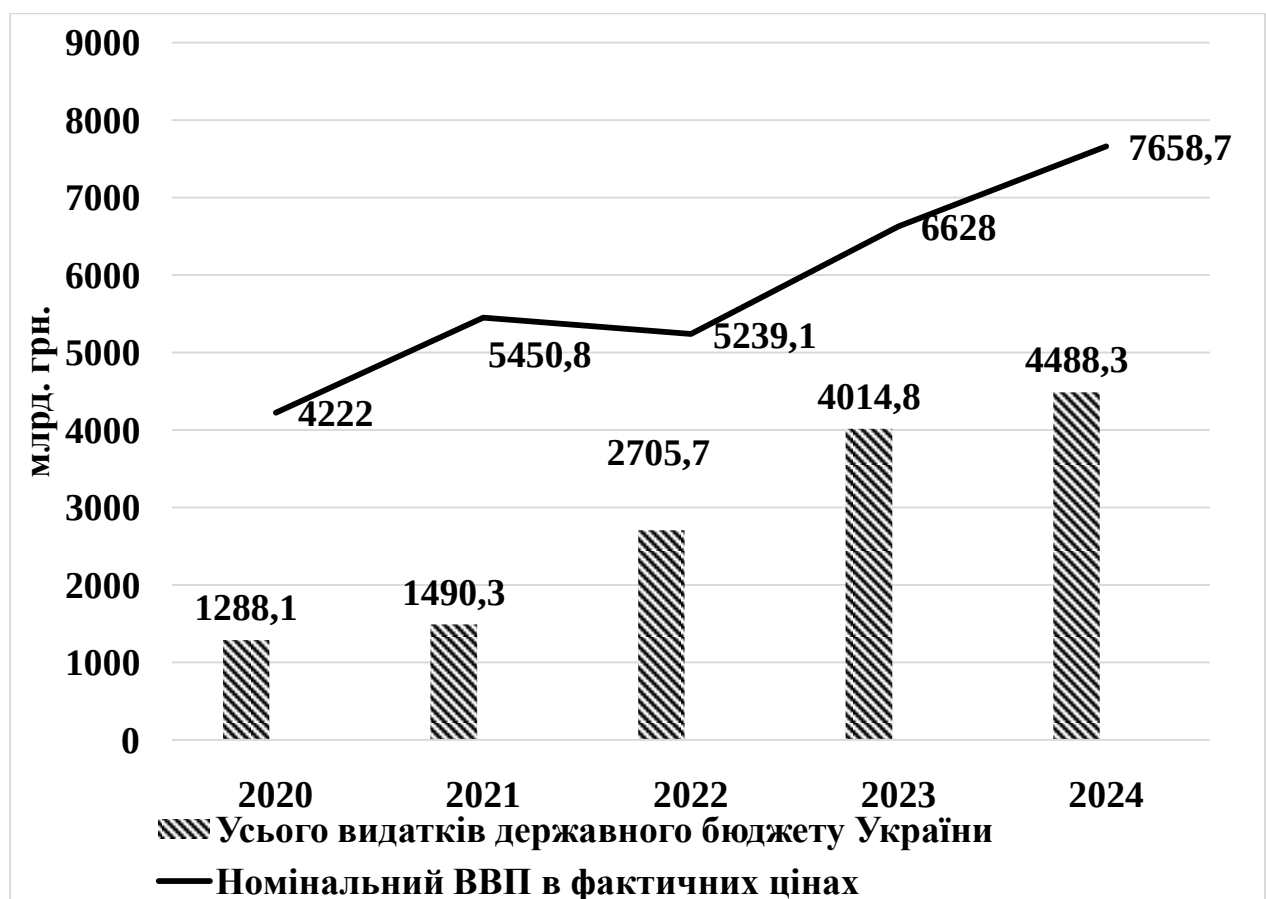

Рисунок 1. Аналіз динаміки державних витратків та номінального ВВП України за 2020 – 2024 роки.

Джерело: Систематизовано та складено за даними [2-7].

Починаючи з 2022 року, відбулося вибухове зростання фінансування сектору національної безпеки та оборони. У порівнянні з 2021 роком загальні видатки збільшилися майже у дев'ять разів і становили 1 143,2 млрд грн, що засвідчило нагальну потребу у значному нарощуванні ресурсів для підтримки обороноздатності. Така динаміка фактично означала перехід України до режиму воєнної економіки, у якій фінансування оборонної сфери стало головним пріоритетом бюджетної політики. У наступні роки ця тенденція лише посилювалася: у 2023 році оборонні витрати зросли до 2 097,6 млрд грн, що на 83% перевищило рівень 2022 року.

У 2024 році загальні видатки на оборону становили 2 305,2 млрд грн [5]. Таке різке зростання стало можливим завдяки масштабній міжнародній фінансовій підтримці, що дозволила спрямовувати зовнішні ресурси на покриття цивільних видатків бюджету. Зовнішні гранти, пільгові позики, гарантії, військова, гуманітарна та технічна допомога зменшували фіскальні й макрофінансові ризики, посилювали обороноздатність, обмежували втрати від атак на інфраструктуру, підтримували соціальну стійкість і водночас пришвидшували інституційні реформи та процес євроінтеграції. Усе це підтвердило критичну залежність України від міжнародного фінансування, ефективне використання якого безпосередньо визначає стійкість бюджетної системи.

Міжнародний досвід свідчить, що в умовах війни та стійких безпекових загроз оборонні видатки перетворюються не лише на фінансову статтю бюджету, а й на інструмент структурної трансформації економіки. Країни з різним рівнем розвитку — від США та Ізраїлю до держав НАТО — виробили власні моделі поєднання воєнних потреб з інноваційним розвитком, промисловою політикою та макрофінансовою стійкістю. Для України порівняння цих моделей є особливо важливим, адже воно дає практичні орієнтири щодо адаптації найуспішніших міжнародних практик та поєднання воєнного фінансування з розвитком інновацій і зміцненням оборонно-промислового комплексу.

Оборонні видатки впливають на державний бюджет через витіснення окремих цивільних сфер, оскільки більша частина коштів спрямовується на оборонні закупівлі та грошове забезпечення військовослужбовців. Із зростанням потреб зростає попит, а як наслідок — збільшується пропозиція виробів військового призначення. Це, у свою чергу, спричиняє появу нових робочих місць, розроблення інновацій у сфері військової промисловості та логістики, які згодом можуть використовуватися й у цивільному секторі. На противагу цьому, у довгостроковій перспективі зменшення фінансування соціальних галузей може мати негативні наслідки, оскільки реформи та розвиток цих сфер будуть сповільнені.

Відповідно до статистичних даних SIPRI, на рисунку 2 зображено військові витрати європейських країн у відсотках до валового внутрішнього продукту з 2020 по 2024 рік. Це дозволяє чітко визначити, що після 2022 року оборонні витрати зросли у більшості країн. Україна спрямовує третину ВВП на оборону — це найвищий показник у світі. Країни — члени НАТО поступово підвищують військові витрати до цільового рівня у 2% ВВП; особливо це характерно для Румунії, Словаччини, Фінляндії, Данії та Словенії (незначне, але стабільне зростання — до рівня приблизно 1,3% ВВП) [11]. Значне збільшення витрат на оборону спостерігається у європейських членів НАТО, особливо з 2022 року. Більшість із них уже прагнуть досягти рівня 2% ВВП відповідно до стандартів Альянсу.

Європейський Союз представив стратегічну ініціативу ReArm Europe, яка передбачає залучення інвестицій обсягом близько 800 млрд євро у середньостроковій перспективі. Програма спрямована на впровадження податкових та фінансових механізмів стимулювання з метою нарощування обсягів оборонних інвестицій, а також на посилення координації у сфері спільних закупівель. Такий комплексний підхід має забезпечити модернізацію та зміцнення оборонного потенціалу Європи, створюючи водночас передумови для регіональної стабільності, цілісності та безпеки [8].

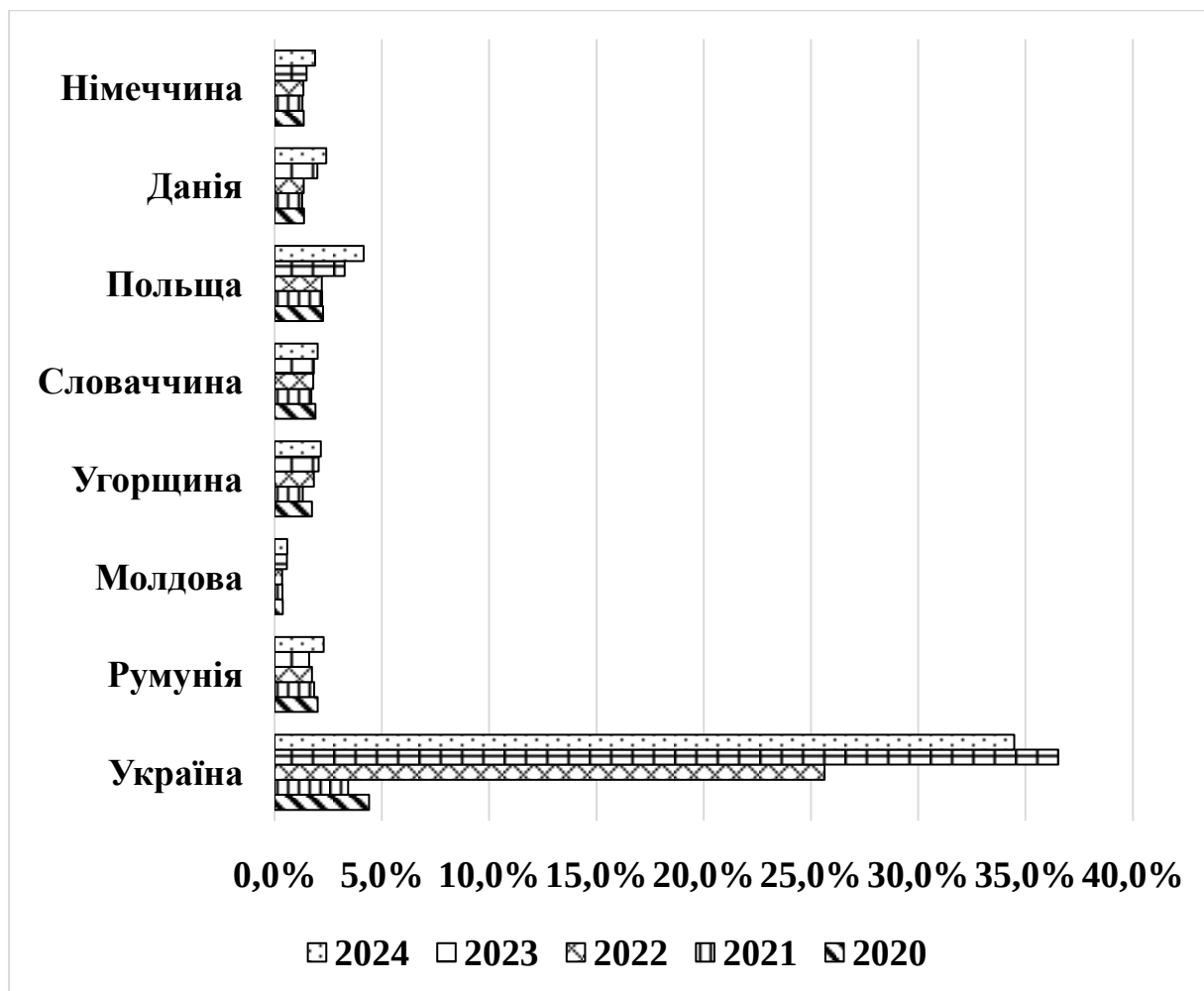

Рисунок 2. Військові витрати європейських країн у відсотках від ВВП за 2020 - 2024 роки

Джерело: Систематизовано та складено за даними SIPRI [12]

Фінансування оборонних потреб в Україні здійснюється за рахунок трьох основних джерел: податкових надходжень, внутрішніх запозичень (зокрема, військових облігацій внутрішньої державної позики) та міжнародної допомоги. Власні доходи бюджету практично повністю спрямовуються на потреби армії, а всі інші видатки, такі як соціальні виплати, освіта та охорона здоров'я, фінансуються переважно за рахунок міжнародної підтримки.

Коли державі бракує коштів у воєнний час, вона фінансує військові видатки шляхом емісії грошей, що має наслідком знецінення валюти і зростання цін. Було проаналізовано дефіцит та емісію грошей в Україні з 2020 року по 2024 рік (рисунок 3), і спостерігається різке зростання видатків

над доходами, починаючи з 2022 року, що пов'язано з повномасштабним вторгненням. У 2023 та 2024 роках емісія грошей дорівнює нулю, оскільки було забезпечено фінансування за рахунок міжнародної допомоги.

Війна спричиняє також дефіцит пропозиції, коли через регулярні ракетні обстріли руйнуються виробництва, з'являються логістичні проблеми та нестача товарів, що, як наслідок, призводить до зростання цін. Як результат, Національний банк України змушений проводити жорсткі заходи управління грошовою масою та відсотковими ставками задля забезпечення цінової стабільності та стимулювання економічного зростання. Високі оборонні витрати без покриття доходами генерують інфляцію та накопичення державного боргу, тому макростабільність потребує або зовнішньої допомоги, або скорочення інших витрат, щоб уникнути емісійного фінансування війни.

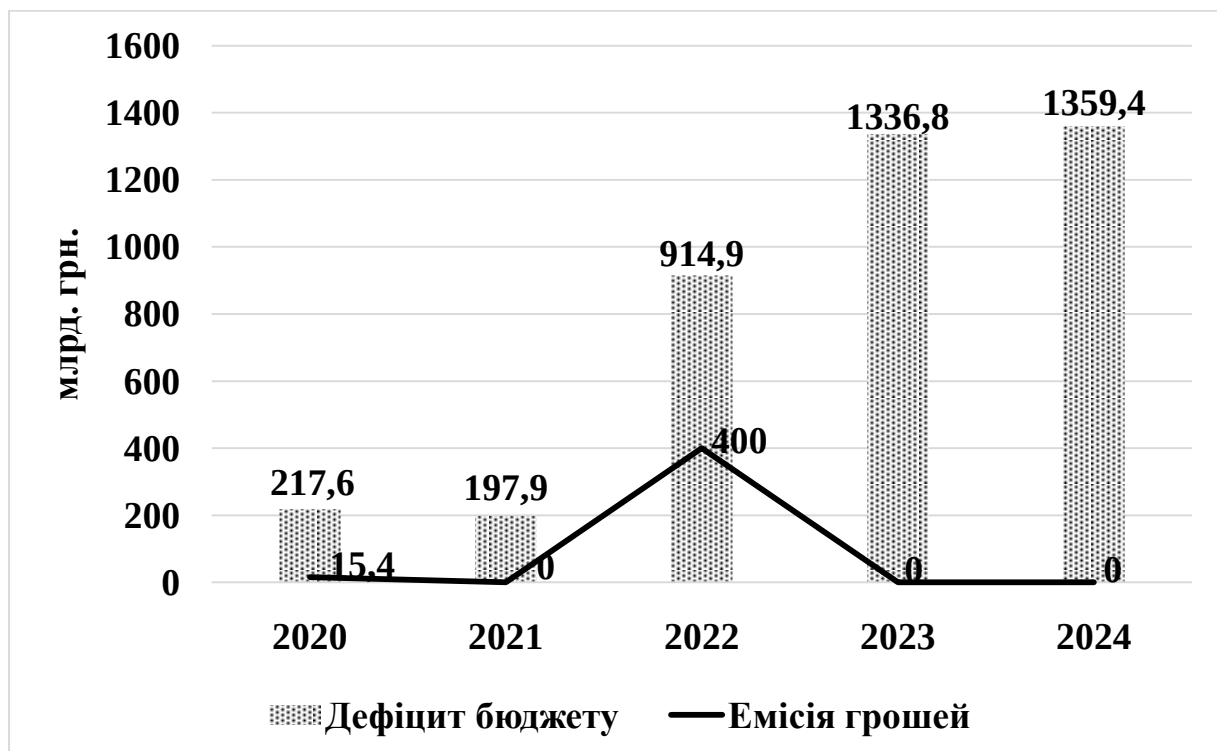

Рисунок 3. Динаміка дефіциту та емісії грошей в Україні з 2020 по 2024 роки

Джерело: Систематизовано та складено за даними [2-7].

В Україні простежується зростання інфляції та коливання курсу гривні, що пов'язано з високими бюджетними дефіцитами. Серед ключових чинників цього явища виділяють:

1. зростання витрат на енергоносії;
2. підвищення заробітної плати та цін виробників;
3. дефіцит внутрішнього виробництва;
4. емісію грошей для покриття бюджетного дефіциту [15].

На тлі цих ризиків Національний банк утримує облікову ставку на рівні 15,5%, аби стримати інфляційні процеси та стабілізувати очікування учасників ринку. Перерозподіл ресурсів у військовий сектор зменшує пропозицію товарів і послуг у цивільних галузях, що додатково підштовхує ціни вгору і демонструє прямий взаємозв'язок між оборонними видатками та інфляцією [8]. Якщо фінансування здійснюється переважно через емісію грошей чи надмірні запозичення, інфляційний тиск лише посилюється. Отже, без зовнішньої допомоги масштабні оборонні витрати призвели б до масової емісії гривні та ризику гіперінфляції.

Гранти враховуються як доходи бюджету та зменшують дефіцит, тоді як кредити є джерелом фінансування бюджету. Міністерство фінансів України випускає облігації внутрішньої державної позики для залучення коштів від інвесторів – фізичних або юридичних осіб. Наприклад, у вересні 2025 року було здійснено погашення військових ОВДП на суму 18 761,9 млн грн, 350 млн дол. США та 86,6 млн євро [15]. Це означає, що військові облігації випускаються в умовах воєнного стану з метою фінансування оборонних витрат та підтримки держави у надзвичайних умовах.

Переорієнтація бюджетних ресурсів на оборону має й інший наслідок - скорочення фінансування ключових соціальних секторів, таких як освіта, охорона здоров'я та соціальний захист. Це створює ризики зниження якості життя населення та послаблення соціальної стабільності. Динаміка видатків державного бюджету України демонструє різке зростання частки оборони після 2022 року, тоді як соціальні програми, освіта та медицина зменшили

свою питому вагу. Зокрема, видатки на соціальний захист і пенсійне забезпечення скоротилися з приблизно 40% у 2020 році до близько 27% у 2025 році. Хоча базові соціальні виплати залишаються, їхня реальна вартість знижується під тиском інфляції [14].

Висновки та перспективи подальших досліджень у цьому напрямі.

У статті проаналізовано динаміку оборонних видатків України у 2020–2025 роках та визначено основні тенденції їх зміни. За результатами аналізу можна стверджувати, що бюджетна політика України з початком воєнного стану зазнала радикальних трансформацій. Збільшення видатків на оборону має як позитивний, так і негативний вплив на розвиток економіки. Позитивний вплив проявляється у зростанні зайнятості, розвитку оборонно-промислового комплексу, впровадженні інновацій і підтримці внутрішнього попиту. Розвиток військових технологій стимулює технологічний прогрес та підвищує продуктивність праці.

Водночас фінансування цих процесів значною мірою забезпечується міжнародними партнерами та населенням України. Програми облігацій внутрішньої державної позики можуть призвести до майбутніх виплат за процентними ставками та посилення фінансової залежності. Крім того, інвестуванню в українську економіку перешкоджають актуальні безпекові та фінансові загрози.

Збільшення видатків на оборону впливає на формування обсягу фінансового ресурсу, що спрямовується на інші напрями, зокрема соціальну сферу, охорону здоров'я, інфраструктуру та освіту. Зовнішня фінансова підтримка стабілізувала економіку завдяки грантам, кредитам, гарантіям і військовій допомозі, що дозволило уникнути надмірної емісії та девальвації гривні.

Було досліджено емісію грошей з 2020 по 2024 рік та зафіксовано її обсяг: 15,4 млрд грн у 2020 році (через зростання заощаджень українців внаслідок пандемії COVID-19) та 400 млрд грн у 2022 році (через різке збільшення військових і соціальних видатків). Оборонні видатки змінили

структуру економіки та окреслили її слабкі місця. Тому для зміцнення обороноздатності країни необхідно посилювати інвестиційну політику та підвищувати ефективність державного управління. Одним із ключових чинників у післявоєнний період може стати трансформація частини військового виробництва у цивільні напрями та зростання експорту.

Встановлено взаємозв'язок між оборонними видатками та соціальним сектором економіки. Зміни в суспільних процесах прямо впливають на бюджетну політику та визначають подальший економічний розвиток країни. Під час мобілізації значна частина кваліфікованого людського капіталу залучена до Збройних Сил України для відбиття російської агресії, що спричинило нестачу кадрів у багатьох сферах. Масова міграція населення за кордон у пошуках безпеки також впливає на економічні та організаційні засади державної політики у сфері зайнятості. У відповідь на зростання потреб у матеріально-технічних засобах та озброєнні внутрішній оборонно-промисловий комплекс почав активно розширювати виробництво, створюючи нові робочі місця та зменшуючи залежність від імпорту.

Проведений аналіз військових витрат європейських країн за 2020–2024 роки показав їх загальне зростання через повномасштабну війну росії проти України, що стимулює збільшення оборонних бюджетів.

Отже, після завершення війни важливим завданням стане перехід економіки до розвитку через впровадження дієвих реформ, стимулювання підприємництва та забезпечення належних умов праці.

Література

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 23.08.2025).
2. Міністерство фінансів України. Бюджет 2022. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_2022-538 (дата звернення: 21.09.2025).

3. Міністерство фінансів України. Інформація про виконання Державного бюджету України за 2022 рік. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_2022-538 (дата звернення: 14.09.2025).
4. Міністерство фінансів України. Інформація про виконання Державного бюджету України за 2023 рік. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_2023-582 (дата звернення: 17.09.2025).
5. Міністерство фінансів України. Інформація про виконання Державного бюджету України за 2024 рік. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_of_2024-698 (дата звернення: 17.09.2025).
6. Міністерство фінансів України. Інформація про стан виконання Зведеного та Державного бюджетів України за 2021 рік. URL: <https://cutt.ly/Sr4Mstkk> (дата звернення: 21.09.2025).
7. Міністерство фінансів України. Показники виконання Державного бюджету України за 2021 рік. URL: <https://cutt.ly/mr4N8thq> (дата звернення: 12.09.2025).
8. Національний банк України. Архів рішень монетарної політики. URL: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/archive-rish> (дата звернення: 02.10.2025).
9. Національний банк України. Інформація про обіг ОВДП. URL: <https://cutt.ly/2r4MH6Cq> (дата звернення: 03.10.2025).
10. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII : станом на 5 жовт. 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 01.09.2025).
11. ReArm Europe: ЄК представила план зміцнення оборони ЄС. DW. 2024. URL: <https://cutt.ly/4r4MEc7Z> (дата звернення: 02.10.2025).
12. SIPRI Military Expenditure Database. 2024. URL: <https://www.sipri.org/databases/milex> (дата звернення: 29.09.2025).
13. Ставицький А., Харламова Г., Шпирко В. Фінансування оборонних видатків України: нова геополітична парадигма чи збереження сталих тенденцій? *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка*. 2023. № 222. С. 126-140. URL: <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2023/222-1/16> (дата звернення: 21.08.2025).

14. Український макроекономічний довідник : за січень 2025 року / Інститут KSE. Київ, 2025. URL: https://kse.ua/UA_Macro_Handbook_Jan2025.pdf (дата звернення: 12.09.2025).
15. Центр економічної стратегії. Публічні фінанси України – 2024. URL: https://ces.org.ua/en/public_finances_2024/ (дата звернення: 06.10.2025).
16. Колінець Л. Б., Радинський С. В. Вплив зростання військових витрат на економічний розвиток країн. *Економічний вісник*. 2020. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8095> (дата звернення: 16.08.2025).

References

1. Verkhovna Rada of Ukraine (2020), “Constitution of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (Accessed 23 August 2025).
2. Ministry of Finance of Ukraine (2022), “Budget 2022”, available at: https://mof.gov.ua/uk/budget_2022-538 (Accessed 21 September 2025).
3. Ministry of Finance of Ukraine (2022), “Information on the execution of the State Budget of Ukraine for 2022”, available at: https://mof.gov.ua/uk/budget_2022-538 (Accessed 14 September 2025).
4. Ministry of Finance of Ukraine (2023), “Information on the execution of the State Budget of Ukraine for 2023”, available at: https://mof.gov.ua/uk/budget_2023-582 (Accessed 17 September 2025).
5. Ministry of Finance of Ukraine (2024), “Information on the execution of the State Budget of Ukraine for 2024”, available at: https://mof.gov.ua/uk/budget_of_2024-698 (Accessed 17 September 2025).
6. Ministry of Finance of Ukraine (2021), “Information on the execution of the Consolidated and State Budgets of Ukraine for 2021”, available at: <https://cutt.ly/Sr4Mstkk> (Accessed 21 September 2025).
7. Ministry of Finance of Ukraine (2021), “Indicators of the execution of the State Budget of Ukraine for 2021”, available at: <https://cutt.ly/mr4N8thq> (Accessed 12 September 2025).

8. National Bank of Ukraine (2025), "Archive of monetary policy decisions", available at: <https://bank.gov.ua/ua/monetary/archive-rish> (Accessed 02 October 2025).
9. National Bank of Ukraine (2025), "Information on government domestic loan bonds (OVDP) circulation", available at: <https://cutt.ly/2r4MH6Cq> (Accessed 03 October 2025).
10. Verkhovna Rada of Ukraine (2025), The Law of Ukraine "On the National Security of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (Accessed 01 September 2025).
11. ReArm Europe (2024), "The European Commission presented a plan to strengthen EU defense", available at: <https://cutt.ly/4r4MEc7Z> (Accessed 02 October 2025).
12. SIPRI (2024), "SIPRI Military Expenditure Database", available at: <https://www.sipri.org/databases/milex> (Accessed 29 September 2025).
13. KSE Institute (2025), Ukrainian Macroeconomic Handbook: January, Kyiv, Ukraine, available at: https://kse.ua/UA_Macro_Handbook_Jan2025.pdf (Accessed 12 September 2025).
14. Center for Economic Strategy (2024), "Public Finances of Ukraine", available at: https://ces.org.ua/en/public_finances_2024/ (Accessed 06 October 2025).
15. Stavytskyi, A. Kharlamova, H. and Shpyrko, V. (2023), "Financing of Ukraine's defense expenditures: a new geopolitical paradigm or preservation of stable tendencies?", *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Economics*, vol. 1, no. 222, pp. 126-140. <https://doi.org/10.17721/1728-2667.2023/222-1/16>.
16. Kolinetz, L.B. and Radynskyi, S.V. (2020), "Impact of increasing military expenditures on the economic development of countries", *Efektivna ekonomika*, no. 8, pp. 10-18, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8095> (Accessed 16 August 2025).

Стаття надійшла до редакції 24.11.2025 р.